

UMBERTO

TEZ
NASIL
YAZILIR?

9. BASKI

Çeviri: BETÜL PARLAK

♥ can
modern

UMBERTO ECO
TEZ NASIL
YAZILIR?

Can Modern

Tez Nasıl Yazılır?, Umberto Eco

İtalyanca aslından çeviren: Betül Parlak

Come si fa una tesi di laurea

© 1977-2015, Bompiani / RCS Libri S.p.A., Milano

© 2017, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2017

9. basım: Nisan 2020, İstanbul

Bu kitabın 9. baskısı 5 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Editör: Nükhet Polat

Düzeltili: Mert Tokur

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-3645-2

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750736452

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

UMBERTO ECO

TEZ NASIL YAZILIR?

İtalyanca aslından çeviren

Betül Parlak

Umberto Eco'nun Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Gülün Adı, 1986

Foucault Sarkacı, 1992

Önceki Günün Adası, 1995

Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti, 1995

Ortaçağ'ı Düşlemek, 1996

Somonbalığıyla Yolculuk, 1997

Yanlış Okumalar, 1997

Beş Ahlak Yazısı, 1998

Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, 1998

Açık Yapıt, 2000

Kitaplardan Kurtulabileceğinizi Sanmayın (J.C. Carrière ile birlikte), 2010

Günlük Yaşamdan Sanata, 2012

Edebiyata Dair, 2016

UMBERTO ECO, 1932'de İtalya'da Milano'ya bağlı Alessandria kasabasında doğdu. 1950'lerde İtalyan radyo-televizyonu RAI'nin kültür programlarını yönetti. 1959-1975 arasında İtalya'nın ünlü yayınevi Bompiani'nin edebiyatdışı yayınlar editörlüğünü üstlendi; *La Stampa*, *Corriere della Sera*, *La Repubblica*, *L'Espresso* gibi gazetelere makaleler yazdı. 1970'lerde Bologna niversitesi'nde göstergibilim dersleri vermeye başlamış olan Eco, *Gln Adı*, *Foucault Sarkacı*, *nceki Günün Adası* ve *Baudolino* gibi romanlarıyla; modern kültürü ince bir mizah duyarlılığıyla ele alan *Açık Yapıt*, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, *Beş Ahlak Yazısı*, *Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik*, *Ortaçağ'ı Düşlemek*, *Somonbalığıyla Yolculuk*, *Yanlış Okumalar*, *Yorum ve Aşırı Yorum* ve *Kitaplardan Kurtulabileceğinizi Sanmayın* (J.-C. Carriere ile birlikte) gibi deneme kitaplarıyla günümüzün en saygın yazarları arasına girdi. 19 şubat 2016 tarihinde aramızdan ayrıldı.

BETÜL PARLAK, lisans ve lisansüstü eğitimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümünde tamamladı, 2017 yılına kadar İ.. Çeviribilim Bölümünde oğretim yesi olarak çalıştı. řu anda bağımsız araştırmacı ve çevirmen olarak hayatına devam ediyor. *Bir eviri Eserler Bibliyografyası Işığında Türkçede İtalyan Kültürü* (2011) adlı kitabının yanı sıra ulusal ve uluslararası platformda çok sayıda akademik yayını bulunuyor. Giorgio Agamben, Antonio Tabucchi, Salvatore Bono, Pierdomenico Baccalario gibi yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı.

İçindekiler

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ	13
BU BASKIYA GİRİŞ	19
I. BİR MEZUNİYET TEZİ NEDİR VE NE İŞE YARAR?	
I.1. Neden Bir Tez Yazmak Gerekir ve Tez Nedir?	29
I.2. Bu Kitap Kimlerin İlgi Alanına Girer?	34
I.3. Bir Tez Mezuniyetten Sonra da Nasıl Yararlı Olur?	35
I.4. Bilindik Dört Kural	37
II. KONU SEÇİMİ	
II. 1. Monografik Bir Tez mi Yoksa Panoramik Bir Tez mi?	39
II.2. Tarihsel Tez mi Yoksa Kuramsal Tez mi?	45
II.3. Eski Konular mı Yoksa Yenileri mi?	49
II.4. Bir Tez Yazmak İçin Ne Kadar Zaman Gerekir?	51
II.5. Yabancı Dil Bilmek Gerekli mi?	57
II. 6. “Bilimsel” Tez mi Yoksa Siyasi Tez mi?	63
II.6.1. <i>Bilimsellik Nedir?</i>	63
II.6.2. <i>Tarihsel Kuramsal Konular mı Yoksa “Güncel” Deneyimler mi?</i>	70

II.6.3. <i>Güncel Bir Meseleyi Nasıl Bilimsel Bir Konuya Dönüştürebiliriz?</i>	75
II.7. Tez Danışmanının İstismarından Nasıl Kurtulursunuz?.	85
III. MALZEMENİN ARAŞTIRILMASI	
III. 1. Kaynakların Temin Edilebilirliği	89
III. 1.1 <i>Bilimsel Bir Çalışmanın Kaynakları Nelerdir?</i>	89
III. 1.2. <i>Birinci ve İkinci El Kaynaklar</i>	96
III.2. Bibliyografik Araştırma	101
III.2.1. <i>Kütüphaneden Nasıl Yararlanılır?</i>	101
III.2.2. <i>Bibliyografyayı Nasıl Hazırlamalı: Fiş Sistemi</i>	107
III. 2.3. <i>Bibliyografik Atıf Ve Alıntı</i>	113
Tablo 1: Bibliyografik Atıf Kurallarının Özeti.	136
Tablo 2: Bibliyografik Fiş Örneği	138
III.2.4. <i>Alessandria Kütüphanesi: Bir Deney.</i>	139
Tablo 3: İtalyan Barok Akımıyla İlgili Başvuru Kaynakları Arasında Araştırma Yaparken Saptanan Genel Eserler	152
Tablo 4: On Yedinci Yüzyıl İtalyan Risalecileriyle İlgili Başvuru Kaynakları Arasında Araştırma Yaparken Saptanan Özel Eserler.	154
III.2.5. <i>Kitapları Okumak Gerekiyor mu? Peki Hangi Sırayla?</i>	169

IV. ÇALIŞMA PLANI VE BİLGİ FİŞLERİ

IV.1. Çalışma Hipotezi Olarak “İçindekiler”	174
IV.2. Bilgi Fişleri Ve Notlar	185
IV.2.1. <i>Çeşitli Türden Bilgi Fişleri</i> <i>Neye Yarar?</i>	185
Tablo 5: Alıntı Bilgi Fişleri	191
Tablo 6: Bağlantı Bilgi Fişi	195
IV.2.2. <i>Birincil Kaynakların Fişlenmesi</i>	196
IV.2.3. <i>Okuma Fişleri.</i>	199
Tablo 7-14: Okuma Fişleri	203
IV.2.4. <i>Bilimsel Mütevazılık</i>	216

V. YAZMA AŞAMASI

V.1. Kimin İçin Yazıyoruz?	219
V.2. Nasıl Yazmalıyız?	222
V.3. Atıflar (Alıntılar)	233
V.3.1. <i>Ne Zaman ve Nasıl Atıfta</i> <i>Bulunulur: On Kural.</i>	233
Tablo 15: Aynı Metnin Kesintisiz Analizine Bir Örnek	245
V.3.2. <i>Atıf, Açıklama ve İntihal</i>	246
V.4. Dipnotlar	249
V.4.1. <i>Dipnotlar Ne İşe Yarar?</i>	249
V.4.2. <i>Atıf-Dipnot Sistemi</i>	253
Tablo 16: Dipnotta Atıf Sisteminin Kullanıldığı Bir Sayfa Örneği	256
Tablo 17: Örneğe Ait Standart Bibliyografya Örneği.	257
V.4.3. <i>Yazar-Tarih Sistemi</i>	258

Tablo 18: Tablo 16'da Bulunan Sayfanın Yazar-Tarih Sistemine Göre Düzenlenmiş Hali	262
Tablo 19: Yazar-Tarih Sistemine Göre Düzenlenmiş Bibliyografya Örneği.	263
V.5. Uyarılar, Tuzaklar, Alışkanlıklar	264
V.6. Bilimsel Gurur	269
VI. NİHAİ REDAKSİYON	
VI.1. Grafik Ölçütler	274
VI.1.1. <i>Kenarlar ve Boşluklar</i>	274
VI.1.2. <i>Alt Çizgi ve Büyük Harfler</i>	276
VI.1.3. <i>Alt Bölümler</i>	279
VI.1.4. <i>Çift Tırnak ve Diğer İşaretler</i>	280
VI.1.5. <i>Aksan İşaretleri ve Transliterasyonlar</i>	285
Tablo 20: Latin Alfabesi Dışındaki Alfabelerin Transliterasyonu	288
VI.1.6. <i>Noktalama, Aksanlar, Kısaltmalar</i>	290
Tablo 21: Dipnotlarda ya da Metinlerde Yaygın Olarak Kullanılan Kısaltmalar	294
VI.1.7. <i>Bazı Yararlı Tavsiyeler</i>	297
VI.2. Nihai Bibliyografya	301
VI.3. Ekler	306
VI.4. "İçindekiler".	309
Tablo 22: "İçindekiler" Örnekleri	311
VII. SONUÇ	315

BU BASKIYA GİRİŞ

1. Kitabımın bu yeni baskısı ilkinden sekiz yıl sonra çıkıyor. Başlangıçta kitap öğrencilerime yönelik bilindik tavsiyeleri her seferinde tekrarlamaktan kaçınmak için yazılmışken oldukça büyük bir tiraja ulaştı. Bu kitabı bugün bile öğrencilerine tavsiye eden meslektaşlarıma teşekkürü borç bilirim; bununla birlikte kitabı tesadüfen bulduklarını ve bu kitap sayesinde sonunda tezlerine başlama ya da onları bitirme gücüne kavuştuklarını bana yazanlara özellikle şükran borçluyum. İtalya'da üniversite mezunu sayısının artmasına katkıda bulunarak iyi bir şey yapıp yapmadığımı bilmiyorum; ama gerçek bu ve bunun sorumluluğunu da üstlenmek gerekiyor.

Bu kitabı yazarken insan bilimleri fakültelerini ve kişisel deneyimimi temel alarak felsefe ve edebiyat fakültelerini göz önünde tuttum; sonuç itibarıyla kitap bir tezin içeriğinden çok kolları sıvayıp çalışmaya girişecek bir ruh halinden ve izlenecek makul bir yöntemden söz ettiğinden, herkesin işine biraz da olsa yaradığını gördüm. Bu açıdan bakıldığında kitabın tez yazmayanlar ya da henüz üniversiteye gitmeyenler tarafından da okunduğunu fark ettim, hatta bir araştırma yapması ya da bir makale yazması gereken ortaokul öğrencilerinin de kitaptan faydalandığını keşfettim.

Bu kitap, bir tez için farklı gerekliliklerin geçerli olduğu ülkelerin dillerine de çevrildi. Doğal olarak ilgili dil ve ülkede yayına hazırlayan editörce bazı düzeltmeler yapılması gerekti; ama kitap bütünlüğünü koruyup içeriğini ihraç edebilmiş gibi görünüyor. Doğrusu bu beni hiç şaşırtmıyor; zorluk derecesi ne olursa olsun, iyi bir araştırma yapmak için gereken kurallar dünyanın her yerinde aynı.

Ben bu kitabı yazarken İtalya'da henüz üniversite reformu gerçekleştirilmemişti; kitabın giriş bölümünde bu çalışmanın, birinci baskısının basıldığı dönemi kastederek yalnızca üniversite mezuniyet tezi için değil aynı zamanda doktora tezi çalışmaları için de işe yarayabileceğini belirtiyordum. Sanırım bu öngörüm makul ve mantıklıydı ve bugün bu kitabı bir doktora tezi yazmakta olanlara da önermekte bir sakınca görmüyorum (gerçi doktora tezi yazacak düzeye gelmiş birinin burada söylediğim şeyleri zaten öğrenmiş olması beklenir – ama bu işler hiç belli olmaz).

2. İlk baskının giriş bölümünde, kendi kaderlerine terk edilmiş milyonlarca öğrenciye benimki gibi yararlı olabilecek bir kitapçığı gerektiren İtalyan üniversite sisteminin zorluklarından söz ediyordum. Aslında bugün kitabın elimde kalan tüm kopyalarını geridönüşüme göndermek zorunda kalıp bir kez daha yeniden baskıya hazırlayarak önsöz yazmak zorunda kalmasaydım çok daha mutlu olurdu. Ne yazık ki o zamanlar söylediğimi yinelenmekten başka bir şey gelmiyor elimden.

Bir zamanlar üniversite seçkin bir tabakanın gittiği bir yerdi. Sadece üniversite mezunlarının çocukları üniversiteye giderlerdi. Nadir istisnalar dışında, üniversite öğrenimi gören kişinin zamanı tamamıyla kendisine aitti. Üniversite deyince telaşsızca gidilecek bir yer akla ge-

lirdi; zamanın bir kısmı ders çalışmaya, bir kısmı da iyi aile çocuğu üniversitelilerine özgü eğlencelere ya da temsil kabiliyeti olan kurumlardaki etkinliklere ayrılırdı.

Dersler prestijli konferanslardı, ayrıca en ilgili öğrenciler profesörlerle ve asistanlarla sakin ve uzun zaman dilimlerine yayılmış seminerlerde bir kenara çekilirlerdi, en fazla on-on beş kişi olurdu.

Pek çok Amerikan üniversitesinde bugün bile bir ders asla on ya da yirmi öğrenciyi aşmaz (bu öğrenciler dünyanın parasını öderler ve canları istediğinde öğretmeni “kullanma” ve onunla tartışma hakkına sahiptir). Oxford gibi üniversitelerde *tutor* denen ve oldukça kısıtlı sayıda bir öğrenci grubunun araştırma tezinden (bazen senede bir ya da iki tez dışında) başka bir şeyle ilgilenmeyen bir danışman hoca kadrosu vardır ve bu hocalar tez öğrencilerinin çalışmalarını günü gününe izler.

Yaşadığımız dönemde İtalya’da durum böyle olsaydı –bu kitabın tavsiyelerinden bazıları yukarıda portresi çizilen “ideal” öğrencinin işine yarayabilecek de olsa– bu kitabı yazmak ve her yıl yeniden basmak gerekemeyebirdi.

Ama günümüzde İtalyan üniversitesi kalabalık kitlelere ait. Tüm toplumsal sınıflardan, her tür ortaöğretim kurumundan öğrenci geliyor, hatta hiç Yunanca derisi almamış, dahası Latince bile bilmeyen teknik enstitü çıkışlı öğrencilerin klasik edebiyat ya da felsefe bölümlerine yazıldıkları bile oluyor.

Bazı derslerin kayıtlı öğrencisi binleri aşıyor. Profesör bu öğrencilerden derse en sık gelen 30 kadarını iyi kötü tanıyor, birlikte çalıştığı asistanların yardımıyla bu öğrencilerden yüz kadarını belli bir ciddiyet ve süreklilikle çalıştırmayı beceriyor. Söz konusu öğrenciler arasında, iyi bir ailede yetişmiş, canlı bir kültürel ortamla ilişkisi olan, maddi durumu eğitim için seyahate çıkma-

sına olanak tanıyan, tiyatro ve sanat festivallerine giden, yabancı ülkeleri ziyaret eden, refah düzeyi çok iyi olanlar var. Bir de ötekiler var. Çalışan ve günlerini sadece kırtasiyelerin bulunduğu 10.000 nüfuslu bir yerleşimin nüfus dairesinde geçiren öğrenciler. Üniversitenin hayal kırıklığına uğrattığı, bu yüzden siyasi etkinliklerden yana seçim yapan ve başka türden bir formasyon izleyenler de var; ama bunlar da er ya da geç yasa gereği tez zorunluluğuna uymak zorunda kalacaklar. Kendi seçimiyle bir sınava girmesi gereken yoksul öğrenciler, girilmesi gereken çeşitli testlerin bedelini hesaplıyorlar ve şöyle diyorlar: “Bu 12.000 liralık bir sınav.” Sonra da kredi tamamlayıcı iki sınav arasında tercih ucuz olanından yana yapıyor. Arada sırada derse gelip kalabalık amfide yer bulmanın sıkıntısını çekenler ve ders bitiminde hocayla konuşmak isteyip önündeki kuyrukta bekleyen 30 öğrenciden kendilerine sıra gelmediğinden ve otelde de kalamayacaklarından treni kaçırmamak için pes edenleri de var. Bu öğrencilere bir ya da birkaç kütüphanede bir kitabın nasıl aranacağını hiç kimse söylememiş: Üstelik yaşadıkları kentin kütüphanesinde kitap bulabileceklerini bilmedikleri gibi kitap ödünç almak için bir kütüphane kartının nasıl çıkarılacağını dahi bilmiyorlar.

Bu kitaptaki tavsiyeler özellikle onlar için geçerli.

Aynı zamanda tezin simyasının nasıl işlediğini anlamak isteyen üniversite yolundaki bir lise öğrenci için de geçerli.

Kitabın, herkesin kulağına küpe olacak en az iki tavsiye vermek istediğini söyleyelim:

- Eskiden ya da yakın dönemde maruz kaldığınız ayrımcılıklarla kalbinizin kırıldığı zor bir durumda bulunmanıza rağmen takdire şayan bir tez yazabilirsiniz;
- Tezi, üniversite yaşamını (üniversite döneminin geri kalan kısmı hayal kırıcı ve bezdirici olsa da) ge-

liştirecek ve olumlu bir anlam kazandıracak bir fırsat olarak değerlendirebilirsiniz: Tezi, kavramların derlendiği bir çalışma olarak değil, bir deneyimin eleştirel bir biçimde özenle sunulması, (gelecek yaşamınız için iyi olacak) bir yetkinliğin edinilmesi olarak algılamanız gerekir; bu yetkinlik sorunları saptamanıza, yöntemli bir biçimde onlarla boğuşmanıza ve belli iletişim teknikleriyle onları gözler önüne sermenize yarayacaktır.

3. Bunu söyledikten sonra bu kitabın “bilimsel bir araştırmanın nasıl yapılacağını” açıklamak gibi bir amaç gütmeyeceğini net bir biçimde belirtelim; bu konu üniversite eğitiminin değeri üzerine teorik bir tartışma gerektirir. Bu kitap, bir mezuniyet komitesinin karşısına yönetmeliklere uygun, belli sayfa sayısına sahip, mezun olunan disiplinle bir şekilde ilgisi olduğu varsayılan ve tez danışmanını hayrete düşürüp zor bir duruma sokmayacak fiziksel bir nesneyi tez savunmasına nasıl getireceğinize dair fikirler içermektedir.

Kitabın teze ne koymayacağınızı söyleyemeyeceği de açıktır. Bu tamamen sizin meselenizdir. Kitap size şunları söyleyecek: (1) Mezuniyet tezi dendiğinde ne kastediyoruz? (2) Konuyu nasıl seçeriz ve çalışma zamanını nasıl kullanırız? (3) Bir bibliyografik araştırma nasıl yapılır? (4) Araştırıp bulduğumuz malzemeyi nasıl düzenleriz? (5) Çalışmamızı somut olarak nasıl düzenleyip sunabiliriz? Daha az önemli gibi gelen bu son söylediğimiz maddenin en kesin ve net kısım olduğunu kolayca söyleyebiliriz: Çünkü saydıklarımız arasında yeterince net ve açık kurallara sahip olan yegâne iştir.

4. Cesare Segre bu kitabın daktilo çıktısını okudu ve bana bazı tavsiyelerde bulundu. Tavsiyelerinin bazılarının çok yararlanmama rağmen bazılarını kulak arkası

I.BİR MEZUNİYET TEZİ NEDİR VE NE İŞE YARAR?

I.1. Neden bir tez yazmak gerekir ve tez nedir?

Bir mezuniyet tezi, uzunluğu 100 ile 400 sayfa arasında değişebilen, daktiloyla yazılmış özenli bir çalışmadır; tezde öğrenci mezun olmak istediği akademik alandaki yönelimiyle ilgili bir meseleyi ele alır. İtalyan kanunlarına göre üniversiteden mezun olmak istiyorsanız tez kaçınamayacağınız zorunlu bir iştir. Öğrenci, sınav programındaki bütün sınavlardan geçtikten sonra tezini bir komisyon karşısında savunur, komisyonda tez danışmanının (yani öğrencinin tezini yöneten hocanın) ve diğer jüri üyelerinin görüşü dinlenir; bu kişiler mezun adayına bazı itirazlarda da bulunabilirler, bu itirazlardan tez sunumu sırasında diğer komisyon üyelerinin de katıldığı bir tartışma doğabilir. Yazılı tez çalışmasının niteliği (ya da kusurları) konusunda iki jüri üyesinin görüşü yeterlidir, esasen mezun adayının düşüncelerini yazılı olarak ifade etme kapasitesi komisyonun kararında etkilidir. Sınavlarda alınan notların ortalaması hesaplanarak komisyon teze en az 66, en fazla 110 olmak üzere bir not verir; diğer değerlendirme kriterleri, en yüksek not alanlar için özgün ve yayımlanmaya değer gibi ölçütlerdir. İtalya'da insan bilimleri fakültelerinin neredeyse tamamında izlenen kural budur.

Tez çalışmasının “dış özellikleri” ve içine dahil edildiği ritüelin betimlenmesi, tezin doğasıyla ilgili henüz çok fazla bir şey söylendiği anlamına gelmiyor. Asıl mesele şudur: İtalyan üniversiteleri mezuniyet koşulu olarak neden tez istemektedir?

Dikkatinizi çekerim ki bu ölçüt yabancı üniversitelerin pek çoğunda bulunmamaktadır. Bazılarında tez yazmadan ulaşılabilecek çeşitli mezuniyet dereceleri bulunmaktadır; bazı üniversitelerde de bizim üniversite diplomamıza büyük ölçüde denk düşen ama “doktor” unvanı taşıma olanağı vermeyen ilk düzey sayılabilecek bir mezuniyet derecesi bulunmaktadır. Doktor unvanına bazı üniversitelerde bir dizi sınavla, bazılarında daha mütevazı iddialar içeren bir çalışmayla ulaşılabılırken, bazılarında ise farklı karmaşık düzeyler gerektiren yazılı çalışmalar farklı doktora düzeyleri elde edilmesini sağlar... Ancak genelde gerçek ve tam anlamıyla tez denilebilecek bir çalışmaya, daha üst düzeyde bir diploma sayılan *doktora* diploması verilir; bu diplomayı almaya hak kazananlar sadece bilimsel araştırmacılar olarak uzmanlaşmak ve kendi alanlarında en iyi düzeye gelenlerdir. Bu tür doktoranın çeşitli adları vardır, ama bundan böyle söz konusu doktora derecesini Anglosakson kültüründen gelmekle beraber neredeyse uluslararası bir kullanıma sahip olan PhD kısaltmasıyla anacağız. Bu kısaltmanın anlamı Philosophy Doctor yani felsefe doktorudur, ama sosyologdan Yunanca profesörüne kadar insan bilimleri alanında çalışan her türlü doktoralı araştırmacıyı ifade eder; insan bilimleri dışındaki alanlarda MD (Medicine Doctor) yani tıp doktoru gibi başka kısaltmalar da kullanılır.

Kültürümüzde PhD, bundan sonra lisans terimiyle belirteceğimiz, bizim diplomamıza oldukça yakın bir şeyin karşısında yer alır. Lisans çok çeşitli biçimleriyle, pro-

fesyonellik gerektiren bir işe başlamaya olanak sağlarken PhD akademik faaliyete başlamaktır, bunun anlamı şudur: PhD derecesi olan kişi neredeyse her zaman üniversite kariyerini seçer.

Bu türden üniversitelerde tez daima doktora tezidir, PhD'dir ve *özgün* bir araştırma çalışmasıdır, bu çalışmayla mezun adayı seçtiği alanda kendisini ileriye taşıyacak adımlar atabilecek kapasitede bir araştırmacı olduğunu göstermek zorundadır. Oysa bizim mezuniyet tezimizde olduğu gibi bu 22 yaşında değil daha ileri bir yaşta (kuşkusuz çok genç doktora öğrencileri olsa da), kimi kez 40-50 yaşına gelindiğinde yapılır. Neden bir doktora tezi bu kadar çok zaman gerektirir? *Özgün* bir araştırma olması gerektiğinden söz konusu çalışmada diğer araştırmacıların aynı konuda ne söylediklerini bilmek gerekir; ama asıl yapılması gereken, başka araştırmacıların henüz söylemedikleri bir şeyi "keşfetmektir". Keşiften söz ettiğimizde, özellikle de insan bilimleri söz konusuysa sarsıcı ve şaşırtıcı icatlardan yani atomun bölünmesi ya da görelilik kuramı gibi bir şeyden veya kanseri iyileştiren bir ilaçtan söz etmediğimiz açıktır. Daha mütevazı keşifler de söz konusu olabilir: Klasik metne yönelik yeni bir okuma ve anlama biçiminin bulunması, bir yazarın biyografisine ışık tutan yeni bir elyazmasının saptanması, önceki araştırmaların, çeşitli başka metinlerde dağınık bir biçimde gezip dolaşan fikirleri düzenlemeye ve olgunlaştırmaya yarayacak biçimde yeniden okunması da "bilimsel" bir sonuç olarak değerlendirilir. Her ne olursa olsun araştırmacı teorik olarak, yeni bir şey söylediği için aynı daldaki diğer araştırmacıların görmezden gelemecekleri bir çalışma üretmelidir (krş. II.6.1).

İtalyan usulü tez aynı türden bir tez midir? Öyle olması gerekmez. Aslında genelde 22 ile 24 yaş aralığında, bir yandan da üniversitede sınavlara girilirken yazıl-

miş olduğu için uzun ve üzerinde iyice düşünölmüş bir çalışmanın sonucunu, bir olgunlaşmanın kanıtını temsil edemez. Bununla birlikte (özellikle yetenekli öğrenciler tarafından yapılmış) gerçek ve tam anlamıyla doktora tezi niteliğinde olan mezuniyet tezleri olduğu gibi asla bu seviyeye ulaşmayan çalışmalar da bulunmaktadır. Aslında üniversite de ne pahası olursa olsun o seviyeye ulaşılmasını talep etmez: Araştırma tezi değilde *derleme* tezi olan bir çalışma da iyi bir tez olabilir.

Bir derleme tezinde öğrenci sadece mevcut literatürün (yani o konu hakkında yayımlanan yazıların) büyük bir bölümünü eleştirel olarak göz önüne almış olduğunu, söz konusu literatürü çeşitli bakış açılarını birleştirmeye çalıştığını, böylelikle de zekice hazırlanmış bir panorama sunma kapasitesinde olduğunu gösterir, hatta o tekil konu üzerinde daha önce derinlemesine inceleme yapmamış alan uzmanlarına da bilgi açısından yararlı olacak bir çalışma ortaya koyabilir.

İşte o halde ilk uyarı: *Ya bir derleme tezi yaparsınız ya bir araştırma tezi*, yani ya size “lisans” verecek ya da bir “PhD” unvanı kazandıracak bir tez.

Bir araştırma tezi her zaman daha uzun, daha yorucu ve daha uğraştırıcıdır; bir derleme tezi de uzun ve yorucu olabilir (yıllar yıllar alan derleme çalışmaları bulunmaktadır) ama genelde daha az zamanda ve daha az riskle hazırlanan tezlerdir bunlar.

Bir derleme tezi hazırlayan kişinin araştırma yoluna giriş yaptığı söylenmese de, derleme kendi araştırmasına başlamadan önce iyi bir belgeleme çalışması yaparak bazı fikirlerini netleştirmek isteyen genç bir araştırmacının ciddiyetini ortaya koyabilir.

Bütün bu söylenenlerin aksine araştırma tezi oldukları ileri sürölen oysa alelacele yapılmış berbat tezler de

bulunmaktadır; okuyanı rahatsız eden, yazanı da gönen-
dirmeyen işlerdir bunlar.

Yani derleme tezi ile araştırma tezi arasında yapıla-
cak seçim, adayın olgunluk düzeyine ve çalışma kapasite-
esine bağlıdır. Ne yazık ki söz konusu durum sıklıkla da
ekonomik faktörlere bağlıdır; çünkü hiç kuşku yok ki
çalışan bir öğrencinin daha az zamanı ve enerjisi olacağı
gibi, genelde uzun araştırmalara ayırabileceği parası da
olmayacaktır (özellikle de nadir ve pahalı kitapların sa-
tın alınması, araştırma merkezlerine ve yabancı kütüp-
hanelere gitmek gibi masraflar için).

Ne yazık ki bu kitapta ekonomik boyutu ilgilendi-
ren öğütler verilemeyecektir. Kısa bir süre öncesine ka-
dar, tüm dünyada araştırma yapmak zengin öğrencilerin
sahip olduğu bir ayrıcalıktı. Günümüzde araştırma burs-
larının, yolculuk burslarının ve yabancı üniversitelerde
ikamet için fonların varlığıyla bile bu sorunun herkes
için çözüldüğünü söylemek mümkün. Ama ideal olanı,
daha adil bir toplumda yapılabilecek düzenlemelerdir:
Öyle bir toplumda araştırma yapmak devletin bedelini
ödediği bir iş olmalıdır, ödeme hakikaten araştırmacı da-
marı taşıyanlara yapılmalıdır, böyle bir toplumda bir iş
bulmak, terfi etmek, bir yarışta başkalarının önüne geç-
mek için ne pahasına olursa olsun "bir kâğıt parçasına"
sahip olma gerekliliği bulunmamalıdır.

Ancak İtalyan üniversitesi ve onun ifadesi olduğu
toplum şimdilik budur; hal böyleyken yapabileceğimiz
tek şey, her sınıftan öğrencilerin kendilerini çok strese
sokacak fedakârlıkların altına girmeden üniversiteye de-
vam edebilmelerini dilemek ve sahip oldukları zamanı,
enerjiyi ve de aynı zamanda özel ilgi alanlarını hesaba
katarak takdire şayan bir tezi nasıl yapabileceklerini açık-
lamaya devam etmek.

Mühim olan, yaptığımız işi keyifle yapmaktır. Eğer sizi ilgilendiren bir konu seçtiyseniz, eğer tezinize gerçekten kısa da olsa üzerinde yoğunlaşacağınız bir zaman ayırdıysanız (...) o zaman tezin bir oyun gibi yaşamınızda yer alacağını fark edeceksiniz, bir bahis, bir hazine avı gibi bir şey olduğunu anlayacaksınız.

Umberto Eco'nun 1977'de yayımlandığından bu yana yirmiye yakın dile çevrilmiş olan bu eseri, çiçeği burnunda tez öğrencileri, akademisyen adayları ve tez danışmanları için önemli bir rehber niteliğinde. Eco'nun İtalya'da öğrenciler için kaleme aldığı bu kitap, "iyi bir araştırma yapmak için gereken kurallar dünyanın her yerinde aynı" olduğundan Türkiye'de de başucu kitabı olmaya aday.

Tez Nasıl Yazılır? kendine özgü mizahi üslubuyla metnin derli toplu ve anlaşılır şekilde kaleme alınması için nelere dikkat edilmesi gerektiğine ışık tutuyor. Ayrıca bilgi fişleriyle çalışma yöntemini aktarması ve Eco'nun kendi tezi için aldığı notları içermesiyle tarihi bir belge olma özelliğine de sahip. Ancak bunların da ötesinde, bilimsel etiğin ne olduğunu ve ne olmadığını bizlere hatırlatması açısından son derece önemli bir yapıt.

•tezdanişmanlığı •kullanım kılavuzu •akademi •bibliyografya •deneme

